

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА СТАТТЕЮ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Валентина Крижна,

*головний науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат юридичних наук,
доцент*

Стрімке зростання тенденції використання об'єктів інтелектуальної власності потребує розширення механізмів захисту прав на них. Актуальність цього питання зумовлена складністю виявлення порушень у зв'язку з нематеріальним характером результатів творчої діяльності. Серед низки питань актуальним є питання можливості використання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року та протоколів до неї при захисті прав інтелектуальної власності, як у Європейському суді з прав людини, так і в судах України.

Мета цієї статті — з'ясувати можливість захисту прав інтелектуальної власності за допомогою ст. 1 Першого протоколу від 20.03.1952 року до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року.

До цього питання зверталися науковці [1–3], однак деякі питання потребують подальшого аналізу. Зокрема, певна складність полягає в тому, що зазначена Конвенція не згадує про таке право, як право інтелектуальної власності. Близьким по суті до цього права є право власності, що закріплене в ст. 1 «Захист власності» Першого протоколу від 20.03.1952 року до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. Однак, якщо проаналізувати законодавство України, то право власності та право інтелектуальної власності — це самостійні права, що мають істотні відмін-

ності та підлягають окремій регламентації. Так, право власності регулюється книгою третьою, а право інтелектуальної власності — книгою четвертою Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року (далі — ЦК України).

Водночас досить часто використувана термінологія за змістом може відрізнитися не лише в різних країнах, але навіть у різних нормативних актах. До того ж, власне поняття може використовуватися у широкому та вузькому значеннях. Тож звернемося до аналізу положень ст. 1 «Захист власності» Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Для правильного використання цієї норми і вирішення питання можливості її застосування при захисті прав інтелектуальної власності ключовим є визначення поняття «майно» (в оригіналі англ. *possessions*).

Якщо проаналізувати зміст цього терміна з позиції законодавства України, то по-перше, під майном розуміють річ або конкретну сукупність речей. Саме про таке майно йдеться у нормах, які визначають предмет договору купівлі-продажу, оренди, дарування, позики тощо. По-друге, під цим терміном розуміють сукупність прав, які належать конкретній особі. По-третє, терміном «майно» позначають також сукупність майнових прав і обов'язків (наприклад, під спадковим майном розуміють усі майнові права та обов'язки спадкодавця, що переходять до спадкоємця) [4, 133–134]. Однак у жодному випадку до складу майна не включаються нематеріальні об'єкти цивільних прав, за винятком майнових прав вимоги [5, 263].

Легальне визначення терміна міститься в ст. 190 ЦК України, відповідно до якої майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки.

Беручи до уваги те, що правильне розуміння терміна «майно» в різних значеннях практично важливе для визначення конкретних прав і обов'язків сторін у правовідносинах, де майно є об'єктом права, потрібно щоразу визначати значення цього терміна через тлумачення тексту правової норми.

Тлумачення терміна «майно», що використовується в Першому протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зробив, Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях.

Так, у низці рішень, серед яких рішення по справах *A.D. v. the Netherlands* від 11.01.1994 року, *Melnychuk v. Ukraine* від 05.07.2005 року, Суд дійшов до висновку, що інтелектуальна власність захищається ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У рішенні від 18.09.2007 року у справі *Paeffgen GmbH v. Germany* Єв-

ропейський суд з прав людини в черговий раз зазначив, що поняття «майно» (*possessions*) зі ст. 1 Протоколу № 1 має самостійне значення, що не обмежується власністю фізичними речами, й воно є незалежним від офіційної класифікації в національному праві. Інші права та інтереси можуть розглядатись як право власності, і відповідно як майно в цілях цієї норми.

Для вирішення питання віднесення певного об'єкта до майна необхідно з'ясувати, чи є економічна цінність у такого об'єкта і чи порушуються при його використанні фінансові інтереси. З огляду на це, права інтелектуальної власності можуть бути захищені з використанням ст. 1 «Захист власності» Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Досить цікавою для тлумачення поняття «майно» є справа *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*. При розгляді цієї справи потрібно було вирішити питання, чи є відмова в реєстрації торговельної марки підставою для захисту прав відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Європейський суд з прав людини зазначив, що за своєю природою інтереси особи, яка подає заявку на реєстрацію торговельної марки, є майновими та їх захист може бути здійснено в межах ст. 1 «Захист власності» Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такий підхід Суд пояснив тим, що заявник має законне очікування набуття низки повноважень, пов'язаних з його заявкою на реєстрацію торговельної марки.

Отже, практика Європейського суду з прав людини свідчить про поширення дії Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї на відносини інтелектуальної власності в широкому сенсі, позаяк дає можливість захисту не лише набутих прав, а й інтересів щодо можливості їх набуття.

Що стосується порядку застосування ст. 1 «Захист власності» Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, то варто зважати на те, що вона фактично містить три норми. Так, перша норма встановлює загальне правило, відповідно до якого: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном». Наступні дві норми є винятками з цього правила й фактично закріплюють можливість втручання у закріплене вище правило, але за наявності визначених умов. Так, друга норма містить певні умови, за яких можливе позбавлення права власності: «Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права». Відповідно, третя норма надає можливість державі самостійно встановлювати правила в цій сфері відповідно до загальних інтересів: «Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Відповідно, Європейський Суд з прав людини, застосовуючи ст. 1 Протоколу № 1, насамперед вирішує, чи сталося порушення права на майно. Якщо відповідь позитивна, то потрібно з'ясувати, чи не підпадає ця конкретна ситуація під винятки, закріплені в останніх двох правилах, тобто чи не здійснено обмеження права: а) в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом та загальними принципами міжнародного права; б) з метою контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Якщо ситуація не підпадає під жоден із цих винятків, то право підлягає захисту.

Розглянемо можливість посилання на ст. 1 «Захист власності» Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при захисті прав інтелектуальної власності в судах України. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 року № 3477-IV, суди України застосовують як джерело права при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини. Тож, можна дійти висновку, що за потреби захистити права інтелектуальної власності в судах України можна використовувати ст. 1 «Захист власності» Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, використовуючи тлумачення цієї норми Європейським судом з прав людини.

Уже можна зробити певні висновки при аналізі національної практики використання міжнародних норм. Так, застосування судами України положень Конвенції про захист прав людини, основоположних свобод та рішень Європейського Суду свідчать про те, що суди України можуть забезпечувати справедливий судовий захист, що спрямовується на: а) встановлення балансу між наявністю в людини прав і свобод, з одного боку, та розумінням і дотриманням цих прав державою — з другого; б) відправлення правосуддя на такому рівні, котрий би гарантував кожній людині при визначенні її цивільних прав і обов'язків або при висуненні проти неї будь-якого кримінального обвинувачення право на справедливий судовий розгляд; в) надання потерпілій стороні справедливої сатисфакції; г) потужний правовий потенціал положень Конвенції про захист прав людини, основоположних свобод та рішень Європейського Суду [3, 119]. Якщо поширити таку тенден-

цію на відносини інтелектуальної власності, то це сприятиме дієвому захисту прав у цій сфері.

Отже, Європейський суд з прав людини використовує термін «майно» (англ. *possessions*) у широкому значенні, розуміючи під ним не лише матеріальні речі, а й, зокрема, права інтелектуальної власності. Отже, ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод може застосовуватися при захисті прав інтелектуальної власності в Європейському суді з прав людини. А беручи до уваги, що суди України застосовують як джерело права при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод

та практику Європейського суду з прав людини і Європейської комісії з прав людини, при потребі захистити права інтелектуальної власності в судах України можна використовувати ст. 1 «Захист власності» Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод поряд з іншими нормами законодавства України. ♦

Список використаних джерел

1. *Chalk P. J. Indigenous Trade Marks and Human Rights: an Australian and New Zealand Perspective / Peter J. Chalk, Alexander Dunlop // The Trademark Reporter. — July-August, 2009. — P. 956–982.*
2. *Кривко Е. Евросуд всемогущий / Е. Кривко // Юридическая практика. — 2012. — № 27 (758) от 03.07.2012 года.*
3. *Паліюк В. Практика застосування судами України Конвенції про захист прав людини та основних свобод / В. Паліюк // Юридичний журнал. — 2003. — № 1 (7). — С. 115–119.*
4. *Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар / за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. — К. : Істина, 2004. — 928 с.*
5. *Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар : у 2 ч. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. — К. : Ін Юре, 2004. — Ч. 1. — 692 с.*

Надійшла до редакції 28.05.2013 року